

Реч дезавуисање потиче од француске речи *desavuer*. Дословно значење овог појма је порицање, одрицање, оспоравање, опозивање, итд. У нашој средини ова реч у колоквијалном говору добија нове конотације које проистичу из начина на који се одвија порицање, односно дезавуисање. Дезавуисање, о којем је реч, има за циљ да из јавног, пре свега, медијског, али и политичког простора избаци разлику, да ослаби вредност идеје кроз деконструкцију угледа њеног носиоца, успостави униформност и на крају монопол над целим симболичким политичким простором. На индивидуално-психолошком нивоу оно треба да ослаби самопуздање личности која репрезентује идеју у јавном простору и да је духовно ослаби или сломи. Личност је у овом контексту у функцији политичких интереса, оно што јој се дешава политички је условљено, њој се одузима субјективност и она се редукује на објекат који треба редефинисати употребом различитих стратегија или тактика. Личност-мета треба да буде егземплар другима и да предупреди и спречи настављање обрасца супростављања моћи. Личност која се ставља у функцију политичких интереса, бива специфично именована, означена, стигматизирана и позиционира се у поредак „проблематичне друштвене стварности“ који стоји као негација наспрам поретка ”нормалног” којег својим идејама, симболима и менталним концептима настањују, у датом моменту и констелацији културних-политичких-економских-идеолошких односа, друштвено прихватљиви индивидууми, групе, организације или покрети.

Мете које су објекат ”напада” различитих симболичких процеса (именовања, вредновања, означавања, итд), су, дакле, политичке идеје, њихови заступници и групе којима су те идеје привлачне и прихватљиве. Симултана негативна атрибуција идеја, личности и друштвених група интерактивно је повезана са бинарним вредносним поделама. Опозивање, порицање, дисквалификовање и поништавање политичких разлика се, у нашем контексту, одвија кроз довођење у везу скупа политичких разлика са скупом вредности, позитивних и негативних, при чему се онима које поричемо импутирају углавном екстремно негативне вредности. Да постоји веза између политичких разлика, скупа интереса, скупа идеја и на крају скупа вредности, то није никаква новост. Вредности и идеје су различите, а политичким странкама, њиховим лидерима, и члановима преостаје да разграбе оно што сматрају да је најбоље. Једино што је добро у целом феномену јесте реафирмација приче о вредностима, њихова непрестана артикулација у медијском простору, и успостављање дистинкције између истих. Само потенцирање вредности бинарним моделима стално подсећа грађане друштва да разлике ипак постоје и да међу различитим вредностима, идејама, симболима треба да праве избор. Позитивни аспект састоји се у чињеници да се друштво на тај начин извлачи из опсесивне потребе за униформношћу, из увек присутне жеље да изједначи лепо и ружно, паметно и глупо, добро и лоше, и из неодговорности која проистиче из ситуације у којој они сами не праве избор него то неко други чини уместо њих.

Кад је реч о аксиолошкој аутоперцепцији и хетероперцепцији, однос између политичких странака у Србији наликује на однос између завађених етничких група или племена. Истраживања која су код нас рађена током '90-тих година показала су да свака етничка група о себи мисли све најлепше, односно себи приписује најбоље вредности, док етничкој групи са којом је у односу латентног сукоба све најгоре. И тако су и Срби и

Албанци током '90-тих година себе видели као гостољубиве, добре, паметне, сналажљиве, способне, а ове друге као глупе, покварене, негостољубиве, подле итд...

На нашој политичкој сцени две главне, најбројније и реално најважније политичке странке у постпетооктобарском периоду су Демократска странка и Српска радикална странка. Већ је доста научних радова, колумна, и текстова посвећено анализи идеолошког профила ових странака, анализи свих њихових политичких потеза, анализи њихових лидера, чланова и бирача, доста је написано о историји њиховог настанка, о њиховој генези и променама које су се одвијале унутар њих. Такође је већ доста текстова написано о њиховом односу са вредносним системом који је у Србији владао током 90-тих или који се појавио у делимично промењеном облику у постпетооктобарском периоду. Иако се са низом тврдњи и тумачења наше политичке сцене, па и тумачења наших политичких странака не слажем, овде се нећу бавити тим. Тема овог текста је сам феномен дезавуисања као средства страначке политичке борбе посредством којег се остварују одређени политички циљеви и интереси, манипулише јавност, снижава културни ниво нације (или репродукује већ постојећи), онемогућује рационална политичка комуникација, инхибира развој демократске политичке културе, и психолошки сламају личности.

Енормна присутност феномена дезавуисања говори нам о томе да пројекти иза којих су стајале државне установе, или невладин сектор, нису успели да развију толеранцију према разликама, носиоцима разлика. Било је много пројеката и много новца је уложено у њих, али други се једнако не подноси као некада. Посебна је прича зашто ови многобројни пројекти нису у потпуности успели, али независно од тога, то је још само један доказ да пројекти и новац који се за њих добија нису довољан услов за постизање овог циља. Курсеви, обука и тренинзи нису довољни да би се толеранција научила. Одакле неке уопште та идеја? Толеранција се не учи на курсевима; она може настати само ако за њу постоје институционалне, социјалнопсихолошке, структуралне претпоставке. Изостанак социјалне стабилности, односно стабилне социјалне структуре, стабилности на нивоу општег социјалнопсихолошког стања, затим изостајање институционалних механизма који регулишу политичке односе, постојање олигархијских струја у политичким странкама, нужно ће произвести на свим нивоима нетолеранцију. Нетолеранција може да постоји у свом најинтензивнијем степену на врху (како унутар странака, тако и између странака) и она се затим спушта ка нижим хијерархијским степенима, или постоји на нижим и средњим нивоима друштвене хијерахије и да се због акумулације многих нерешених сукоба и конфликта са нижег и средњег нивоа диже ка врху политичке или државне хијерархије.

Дакле, данас је праг толеранције низак, но како је било некада? То некада се, наравно, односи на несрећне '90-те године. Некада су људи седели испред својих телевизора, данима гледали политичке емисије, свако од њих је у некоме од политичких лидера видео апсолутног носиоца истине и са њим се у потпуности идентификовао, и сви су, као папагаји, понављали оно што је овај у емисији рекао. Мало је било оних који су мислили својом главом, а не главом Вука, Милошевића, Шешеља, и осталих. По завршетку емисија људи су се свађали, упорно и тврдоглаво инсистирали на тезама својих омиљених политичких лидера. Конфронтација међу људима рефлектовала је

конфронтацију учесника емисије. Сетимо се да онај ко није одобравао политику СПС од својих је саговорника често био оптуживан да је ни мање ни више него издајник, или да му је неко испрао мозак итд, итд. Десет година после, сукоби и неподношење различитог мишљења и даље постоје, али су се многе ствари промениле. Успостављена је корпоративна култура са својом логиком интереса и профита, створена је мрежа нове моћи, али и нових типова отпора овој моћи-односно нови типови немоћи, етаблиран је скуп идеја које се лако могу довести у везу са идеологијом глобализма, на алтернативном образовним курсевима убрзано је створен кадар за државну управу, и даље је вертикална покретљивост повезана са политичким странкама, економија је распродата, становништво задужено кредитима, емигрирање скоро истог интензитета. Наравно, са друге стране, направљено је низ веома значајних спољнополитичких потеза и унутрашњих промена које су биле неизбежне. Управљање и координирање овим променама није био и није ни сада лак посао, те узимајући у обзир детерминизам контекста, сваку постпетооктобарску владу треба разумети и одати јој признање за оно добро што је било урађено.

Кад је реч о унутрашњим политичким односима, антагонизам између странка се, са једне стране, може разумети. У природи политичких странака је да се боре за власт. За њих се везује читав скуп економских, политичких, групних и личних интереса. Изборне кампање могу бити мање или више "прљаве". Са друге стране, чак и кад узмемо у обзир све ове чињенице, односно чињеницу да се политичке странке изнад свега боре за власт, чињеницу да постоји скуп снажних интереса који се везује за неку од политичких странака, чињеницу да њихов профил, структура и изгледи за победу односно пораз зависе од транснационалних инстанци, односно од страног капитала и транснационалних формалних и неформалних центара моћи, и поред свега тога антагонизам између политичких странака је изнад нормалног степена интензитета.

Политичке странке би требале да се грађанству, континуирано, али пре свега током изборне кампање, представе својим програмима који се односе на читаво друштво, од образовања па до спољне политике. Но, представљање страначких програма, без обзира о којој се политичкој странци ради, код нас је лепршаво, сведено на најмању могућу меру. Сукоби између странака одвијају се на другом нивоу. На нивоу општих манипулативних места, узајамних стигматизација, на нивоу оптужби за издају, са једне стране, или клеронационализам и затуцаност, са друге стране. Ове оптужбе су на првом нивоу усмерене ка политичким лидерима и њиховим идејама, али на осталим нивоима они се усмеравају ка читавом грађанству, односно његовим сегментима. Но, узајамне стигматизације не трају само током изборних кампања, оне су непрестано присутне, и непрестано циркулишу медијским простором, а онда се из медијског простора (иза којег стоји наравно капитал) премештају у установе и у свакодневни живот. Свакако, да постоје кључни актери пропагандне машинерије који су константно задужени за подизање тензије, напетости, за константно делегитимисање политичког противника.

Проблем са овим начином политичке борбе и политичког представљања кроз мишљење о "другом" који се нужно види као непријатељ, онемогућује да политика буде оно што би требала бити. Сврха политичке владавине јесте организовано управљање људима у једној заједници односно друштву. Свако друштво је хетерогено и састављено од

различитих група. Држава је географски, правни, културни простор који припада свим грађанима који живе у оквиру њене територије. Нормално је да унутар државе постоје различите групе настале као резултат хетерогенизације коју производи социјална структура. Природно је да се међу овим групама појављују "сукоби", али држава, односно политичка власт мора тим сукобима управљати и каналисати њихову енергију. Уколико то не може да чини, или уколико су сукоби пренаглашени, онда је то добар индикатор да су стратегије управљања друштвом, па и сукобима, погрешне, или је сукоб толико снажан да је његов интензитет, упркос свим стратегијама, немогуће редуковати – што код нас није случај. "У нашем случају" не постоје те дубоке поделе које је немогуће премостити, нити "силе" које ометају напредак. Прича о објективној условљености сукоба између проевропских и антиевропских снага, и о постојању непремостивих подела и тајанствених назадњачких сила медијска је конструкција чији одраз не налазимо у стварности. Можда све приче углавном сакривају главни сукоб, а то је сукоб интереса. Могуће је да је сврха ових прича удаљавање грађана Србије од центра и њихово усмеравање ка екстремима чије постојање уствари онемогућује економску или политичку стабилизацију Србије. Кад се друштво одозго радикализује и подели на два екстремистичка табора онда је тим друштвом немогуће управљати, а камоли усмеравати ка евентуалном напретку. Са друге стране, тако радикализовано друштво се налази у свакој врсти конфузије, од институционалне, па до социјално-психолошке.

Феномен дезавуисања и узајамног стигматизовања опструктивно делује на политички живот у Србији, он скоро све "учеснике" и "посматраче" шокира својом тривијалношћу и деструктивношћу. Дезавуисање дефинише поредак, али је и условљено успостављеним поретком, ствара културну, симболичку и вредносну мапу, али је и условљено већ створеном мапом. Дакле током '90-тих онај ко није био са нама – био је издајник. Но, у постпетооктобарском периоду онај ко није био са нама, он је био много тога, али по мишљењу неких, он је, пре свега, био животиња. Ако некога назовемо издајником наравно да га вређамо, па чак и доводимо у питање његову личну безбедности, но, он је у нашој перцепцији и даље виђен као човек, али онај који је "против нас". Но, ових година ко није са нама не може бити против нас, нити је наш противник, јер је сведен на подљудску врсту. Он је са аспекта еволутивног развоја у односу на нас инфериоран, у том смислу није перцепиран као политички противник. Интересантно је да многи интелектуалци овај феномен дезавуисања не сматрају битним.

Да ли феномен дезавуисања политичких неистомишљеника има свој корен у култури Србије? Наша политичка култура у време монопартијског система је де факто била ауторитарна. Разлике су биле потиснуте, неистомишљеници скоро да нису ни постојали, једна иста идеологија је била системски инкорпорирана у све установе и у колективну психологију. Плурализам политичких идеја није ни постојао, па није ни било потребе за дијалогом. Униформност се манифестовала свугде, од Универзитета па до стила одевања. Униформност је, наравно, била инхерентна и интелектуалној заједници, која је заступала једну исту идеологију, и веровала у њену апсолутну исправност и истинитост. Што је интелектуалац био ближи центру политичке моћи, његов ум био је ригиднији и затворенији. Ова ригидност и затвореност, неспремност да се чује другачије мишљење и на људском плану поднесе личност (односно позитивно вреднује) која мисли другачије,

и данас се опажа као кључна карактеристика неких. Иначе, посебно плодан социјалан простор за униформност, идентификацију индивидуалне са социјалном свешћу, одувек је била провинција или малограђанска средина. Независно од типа политичког система или облика политичког уређења малограђанска средина не подноси разлике, неистомишљенике и штрчање. Живљење у малим срединама само потврђује цело Диркемово учење о социјалној свести. Поредак малограђанских средина се тешко мења, устаљена схватања, предрасуде, правила и норме се репродукују захваљујући механизмима социјалне свести који сваку индивидуу неумољиво терају да буде иста као сви. Штрчање се санкционише стратегијама исмејавања, оговарања, игнорисања, итд, итд. Без обзира какав поредак норми, схватања и правила постоји унутар малограђанских средина, конзервативан или онај који подстиче разулареност, он је у сваком случају репресиван у односу на индивидуу. Без обзира да ли је реч о социјализму или неолибералном капитализму, монопартијском или вишепартијском систему, малограђанин не подноси оног који се разликује од њега. Није ли онда феномен овог постпетооктобарског дезавуисања доказао да сви актери дезавуисања представљају у суштини малограђане који се противе новом времену, новом систему и демократској политичкој култури. И, заиста, малограђанин не напада своју мету рационалним аргументима, он га напада ширењем лажи, сплеткарењем, трачањем, итд. Он својој мети наноси штету обарајући његов углед (професионални, лични) у заједници, тако што плете мрежу сплетки о којима овај не зна ништа. Циљ свих дезинформација, сплетки јесте уклањање разлике, поништавање Другог, укидање могућности преиспитивања сопственог погледа на свет и сопствених вредносних оријентација. Према томе, један од узрока узајамних стигматизовања и дезавуисања је, уствари, снажан малограђански дух који хоће да остане непромењен по сваку цену. Овај малограђански дух нужно је нарцисоидан, уткан у појединачне структуре личности, он их наводи на уверење да су једино њихова схватања непогрешива и исправна. Ово уверење се лако одржава и репродукује захваљујући механизмима друштвене (политичке, идеолошке, културне) контроле посредством којих се уклања разлика. Кад малограђанин види како се на конкретним примерима експресно уклања (дисквалификује) разлика, он схвата да иза себе има неку врсту невидљиве моћи која му гарантује преминацију над онима који га доводе у питање. Малограђанин почиње да верује да ће тако бити увек. Он постаје све нарцисоиднији, самоуверенији, а његов стил комуникације и понашања све агресивнији и бахатији. Унутрашњи распад малограђанског поретка (трансформација правила, норми, схватања) малограђанина на крају доведе у скоро безизлазну позицију. Он може, у тренуцима распадања свог окружења, да схвати да су сва његова уверења била погрешна, да никада није ни био моћан.

Но, овај феномен дезавуисања подсећа на још нешто. У социјалној и културној антропологији насиље се дели на једнодушно (сви против једног) и реципрочно (свако против свакога). Једнодушно насиље је својствено структурираним друштвима, а реципрочно друштвима у којима се структура и поредак распадају. Код нас има и једног и другог. Но, кад је реч о једнодушном насиљу њега је могуће анализирати кроз анализу ритуала жртвовања. Ритуали жртвовања у примитивним племенима имају многе функције. Једна од њих је ослобађање племена од нагомилане, односно акумулиране колективне агресивности. Но, оно што је интересантно је чињеница да не може било ко да буде жртва. Жртва има обично нека света својства, она је и сама изнад профаног, и

управо се због својих светих својстава жртвује. Плеће често жртвује оно најбоље што поседује. Однос племенске заједнице према светом никад није само однос дивљења и поштовања. Свето је изнад нас, изнад профаног, баналног и бесмисленог, и због тога му се дивимо и њему се подређујемо, но због тога га и мрзимо. У односу према светом постоји тај један остатак који је испуњен мржњом, завишћу и агресивношћу. Те мржње, али и сопствене нагомилане агресивности, плеће се ослобађа управо кроз ритуал жртвовања. У нашем свакодневном дневнополитичком животу, запажамо, како се, сад више не плеће, него пропагандна машинерија састављена од медија, рекламних агенција, новинара, уметника, и осталих обрушава на некога. Он бива гађан са свих страна, доводи се у питање његов приватни живот, његов професионални кредибилитет, његова сексуалност, проглашава се назадњаком, издајником, мрачном силом, дебилном, идентификује се са неком од животиња, итд. Ова болесна игра је отишла далеко, и њен циљ је наравно веома јасан. Њен циљ је политичка делегитимација идеје коју дезавуисана и малограђанским духом нападнута личност заступа.

Ако су политичке идеје деструктивне и патолошке оне заиста и заслужују да буду маргинализоване и обезвређене – заједно са онима који их заступају. Но, да ли је указивање на последице неолибералног концепта, борба за социјалну правду, указивање на постојање специфичних варијетета екстремизма који се крију иза разних "маски", деструктивно? Напротив. У чему је онда проблем? Проблем је, између осталог, у томе што неолиберали не воле речи као што су: идентитет, држава, социјална правда. Ове речи у њима производе снажан немир, страх, и по принципу аутоматизма забринутост за своје интересе који су у протеклом периоду били реализовани одбраном и заступањем сасвим других идеја – оних које спадају у неолибералну идеологију. Свако ко помене државне интересе, ко има другачије виђење глобалне политичке и економске констелације од преовладавајућег, свако коме је стало до социјалне стабилности и државног суверенитета бива дезавуисан од стране неолибералне деснице. У европским демократским државама ове теме нису забрањене нити се сматрају темама које имају везе са заосталашћу или патријархализмом. Код нас довођење у питање владајућих идеја аутоматски бива проглашено назадњаштвом, дакле, бива негативно вредносно конотирано, а евентуални критички однос према стварности се поништава "нападом" на критичког интелектуалца. Овај "напад" критичког интелектуалца треба да асимилира осталима који уопште не мисле, или не говоре оно што мисле.

Увођење појма социјалне правде и концепта социјално одговорне државе сматрам једном од најзначајнијих промена на идејном плану која се десила у Србији. Ако је појам социјалне правде један од кључних појмова у новој констелацији односа, то значи да се дешава макар минимална промена у контексту поимања државе и њених грађана. Ти грађани се више неће посматрати као инфериорна, губитничка врста која нема довољно висок степен интелигенције да би учествовала у привређивању. Држава не би требала бити објекат релативизације и десуверенизације. А сама десуверенизација би се одвијала само у оном степену који захтева укључивање у Европску унију. Посматрано из тог угла, они који се залажу за социјалну правду, за јасно дефинисање државних интереса сада уствари представљају напредњачку, а не назадњачку силу. Према томек, није јасно зашто неки од актера наше политичке сцене назадњаштвом сматрају оно што

сад постаје уствари доминантни политички дискурс.

Њихово дезавуисање одређених личности је пуцањ у празно. Они и даље дезавуишу личности чија је интелектуална активност успела да пробије зид сачињен од неолибералних идеја и активизма базираног на тим идејама, и коначно разбије индиферентност делова наше елите према социјалном незадовољству, сиромаштву и безнађу у којем су се нашли многобројни грађани (образовани, писмени, урбани као и они који то нису) ове земље.

Но, управо тада се на политичку позорницу Србије враћа тема о клеронационализму, суочавању са прошлшћу, суочавању са злом итд. Функције ове рапидне реактуелизације свима нама добро познатих тема о прошлости су блокирање политичког живота у Србији, фиксација на прошлост, одустајање од напретка, појачавање притиска како би се поново закочило рационално и ефикасно управљање државом и реформама. И поново креће радикализација. И поново креће дезавуисање. И опет сви који нису са нама постају клеронационалисти, или животиње. И поново креће прича о тајанственим мрачним силама које инхибирају напредак. Сад то више нису губитници транзиције који се плаше промена или су недовољно писмени и образовани да би били њихов део. Сад су то поново силе мрака оличене у национализму и то у његовом хипертрофираном облику.

Уместо ових прича о тајанственим силама, и уместо уличних "наступа" једнако смешних друштвених група, уместо лепршавог прозивања људи да су екстремисти, уместо тактичког позиционирања "нормалних" у поредак "друштвено проблематичних", било би добро да држава прецизира разлику између "нормалних" и "ненормалних", односно законски тачно одреди које групе се могу сматрати екстремистичким и ко су главни пропоненти политичког екстремизма у Србији? Они се, наравно, могу сакривати иза маске патриотизма. Но, то што је патриотизам злоупотребљен од стране извесног броја појединаца, не значи да треба дозволити изједначавање патриотизма са екстремизмом, како би се на тај начин уствари делегитимисао сам појам патриотизма. Иза овакве врсте делегитимације појма патриотизма налазе се уствари глобалисти. Однос глобализма и фашизма према патриотизму је исти, и један и други снажно делегитимишу сам патриотизам (и то патриотизам како је схваћен у свим државама на почетку 21. века). Ни једнима ни другима не одговара патриотизам, глобалистима због једних, а овим другим због других разлога. Патриотизам се не може бранити ако се крене с позиције фашизма, нацизма или нечег сличног. Срби су били жртве фашизма током Другог светског рата, те нико не треба очекује развој афилијације српског народа према овој идеологији.

Са друге стране, то што је неко монополисао тему о Европи не значи да му тај монопол даје за право да своје неистомишљенике пореди са анималним бићима и тако успоставља тип екстремизма који се препознаје у дехуманизацији противника. Поступајући према својим неистомишљеницима на такав начин он уствари делегитимише само идеју европејства. Иза ове врсте екстремизма крије се антиевропејство. Ако нас у Европску унију воде они који ходају унаоколо смишљајући како да дисквалификују неистомишљеника, или са којом животињом да га упореде, онда није ни чудо што је наш пут у Европу тако тежак и трновит.

И док се, са једне стране, управо овакви људи доводе у фокус медијске пажње стварајући непрестане тензије и напетости, сакривајући се иза разних општих места, са друге стране, маргинализују се они који заиста јесу стручњаци за питање Европске уније, спољне политике, државне безбедности, економије, културе итд. Ова маргинализација није случајност. Она треба да омогући да и даље медијски простор окупирају они који немају довољно знања (осим неколико изузетака независно од њиховог политичког опредељења – чија се стручност и знање не могу довести у питање), и који својим тумачењима политичког живота у Србији не доприносе решавању проблема него, напротив, њиховом репродуковању и мултиплицирању. Они стварају збрку и хаос, радикализују политичке ставове и опредељења јавног мњења, и својим активизмом инхибирају демократизацију Србије. Њихово виђење Србије као земље располућене на два дела пројекција је њихове сопствене личности. Они властити екстремизам пројектују на Србију правдајући се њом (или ”једним њеним делом”) и позивајући се на њу.

Екстремизам који се испољава у енормно присутном феномену дезавуисања, и политичка стратегија поништавања разлика деконструкцијом угледа носиоца разлике, оправдање за своје постојање тражи у култури и менталитету. С обзиром да свакодневни живот људи заиста може бити пун сплетки, није тешко убедити некога да је тај колективни дух уствари одговоран за јавно исмевање политичара, интелектуалаца, група итд. Пошто скоро сви једни другима праве сплетке, зашто се то не би дешавало и политичарима, интелектуалцима који креирају и учествују у јавном, симболичком и медијском простору. Ако се проблем посматра из овог угла, мета ”напада” може да одахне, јер се њему дешава оно што се уствари дешава свима. Са друге стране, и сам ”нападач” не мора имати осећај кривице, јер он оправдање за своје поступање проналази у култури и менталитету. Но, иако свакодневни живот може бити пун сплеткарења, он ипак није одговоран за постојање стратегије дезавуисања носиоца алтернативних идеја и политичке разлике. Иако опозивање, порицање и дисквалификавање политичких противника има делимично корен у претходној социјалистичкој ауторитарној политичкој култури, и мада нужно проистиче из малограђанског духа, дезавуисање, овакво какво се непрекидно дешава код нас, има пре свега политички корен.

Циљ стратегије дезавуисања јесте духовно сламање личности, редуковање њеног самопоуздања, уништавање евентуалног друштвеног угледа коју ова личност поседује, да би се из заједничког симболичког простора избацила алтернативна, или једноставно дугачија идеја. Но, постоји још један веома јасан циљ. Употребом ове стратегије се упозоравају сви они који другачије мисле, или који бар колико толико мисле својом главом како ће проћи. Напашће их цела пропагандна машинерија у којој ће учествовати новинари, електронски медији, рекламне агенције, неке установе итд. Стратегија почиње указивањем на ”недемократски карактер” идеја које заступа та личност. Следећа фаза је идентификација те личности са неком од животиња, трећа фаза је вероватно нека институционална санкција. Дезавуисана личност најчешће не заступа недемократске идеје. Та личност најчешће представља Другог, разлику, и представља опасност за носиоце моћи, односно евентуалну препреку која ће онемогућити реализацију њихових интереса.

Но, снага дезавуисања указује на још један феномен, на немоћ моћи, односно њену несигурност, али и на њену спремност на све како би поништила отпор, и одбранила један скуп који је сачињен од личних и групних интереса. Суштину и структуру моћи у једном друштву је тешко до краја демаскирати, можда и немогуће. Иако наши људи воле да се хвале како су добро упућени у структуру моћи, и тиме створе представу о себи као моћним људима, њена стварна локација је уствари већини непозната. Но, о њој је могуће бар нешто сазнати праћењем кога бира за мете медијског напада, стигматизовања и психолошког исцрпљивања. Тај који је објекат исмевања и дезавуисања представља неку врсту сметње, инхибиције, претње и резистенције моћи ма ко ту моћ поседовао. Но, средства која моћ инструментализује у борби против "сила" које јој се супростављају, односно њеној вољи да се наметне, говоре о самој моћи. Моћ би требала да се брани између осталог и самим идејама (иза које стоје појединци, али и друштвене групе) које су и довеле до њеног успостављања, и у дијалогској комуникацији са супротним идејама однесе победу и потврди себе, и тиме створи легитимацијску парадигму за институционалну, политичку и друштвену доминацију. Наравно, с протоком времена идеје које су у спрези са успостављеном структуром моћи и самом моћи, могу постепено слабити, односно њихов квалитет може опадати под утицајем све уочљивије дискрепанције између њих, са једне стране, и стварности, са друге стране. Затим, оне могу бити, под утицајем жеље да се уз њихову помоћ одбрани власт, радикализоване што доводи до пада њихове атрактивности, односно оне више нису атрактивне ни за оне који су их заговарали, а ни за остале, односно за јавно мњење. Дакле, с протоком времена многе идеје губе своју привлачност и снагу, па и сопствену моћ, и због тога морају бити или напуштене, или са друге стране, обогаћене новим идејама компатибилних промењеној констелацији политичких односа или друштвених односа уопште. Слабост идеје води слабости моћи.

Слабост моћи се, између осталог, манифестује и у стратегијама које моћ користи да би сломила отпор својој вољи. Ако су идеје слабе, моћ се не брани у дијалогском простору у којем се једнако налазе и владајуће идеје и оне које су им супростављене, она се брани нападом на личност која на идејном плану представља разлику, дисонанцу, резистенцију, могућност преиспитивања итд. И то нападом у облику дискредитовања, дехуманизовања итд. Суштина ове стратегије говори о слабости моћи, о неком померању у њеној структури, о ауторитарним аспектима друштва. Учесталост и свеprisутност дезавуисања које креће од исмевања па до дехуманизовања, говори и о непостојању довољно развијене демократске политичке културе у којој респектовање личности није базирано на политичкој афилијацији, и у којој нечији лични кредибилитет није угрожен због политичког опредељења нити зависи од тог опредељења.

Болесно друштво од људи захтева сврставање или на једну или на другу страну, и та позиционираност је независна варијабла од које све остало зависи: изгледи за реализацију циљева, успон у каријери, однос других према њему, његов однос према другима, итд. У таквом контексту рад је мање битан, таленат такође, својства личности су скоро потпуно небитна. Ту је једино битно политичко опредељење, чланство у странци и блискост са центрима моћи ма где они били. Ни један од конструисаних табора нема свој потпун одраз у стварности. Табор издајника и табор патриота, табор европејаца и табор антиевропејаца, табор напредњака и табор назадњака, табор људи

и табор оних који су сведени на животиње, табор демократа и табор клеронационалиста. Постоје само екстремни појединци који се крију иза општих места, и иза прича о екстремним таборима. Већина грађана уствари не нагиње екстремизму, него центру, ма шта то данас у савременој Европи или свету уопште значило, узимајући у обзир да је цела шема о левици, центру и десници, под утицајем глобализације, одавно доведена у питање.

Али, ако је центар далеко од екстрема, и ако екстреми својом логиком, онемогућују економску, политичку стабилизацију, па и евроинтеграције, и укључивање Србије у светске технолошке, културне и политичке процесе, није јасно ко (ко или шта) Србију константно усмерава ка екстремима? Ова последња радикализација у Србији настала је као резултат победе и пораза на изборима и хапшења Радована Караџића. Но, она је, такође, последица константне напетости између политичких странака, чији интензитет прелази границе нормалног, између осталог и због коришћења недемократских средстава, стратегија и тактика страначке борбе. Дезавуисање, дисквалификавање и дехуманизовање, независно од тога према коме се усмеравају, свакако спадају у та недемократска средства.